

Het zelf als illusie.

Descartes zei het al: als er iets onbetwifelbaar is dan is het dat ik er ben. Hij had ongelijk. Sommige psychiatrische patiënten hebben juist de absolute zekerheid dat ze niet bestaan. Maar het betwifelen van het bestaan van een zelf is niet alleen uiting van een ziekte. Ook buiten de psychiatrie komt het voor, maar dan meer als resultaat van reflectie. In de filosofie bijvoorbeeld, o.a. bij David Hume in zijn bundeltheorie en bij Nietzsche. Meer recent gaat Thomas Metzinger nog een stap verder. Hij noemt het zelf en het beeld dat we van de wereld hebben een illusie, een hele krachtige onontkoombare illusie. De neurowetenschappen maken duidelijk dat wat wij waarnemen en ervaren niet de werkelijkheid is, maar een constructie van de hersenen. We nemen maar een fractie waar van alles wat er is en wat we zien is niet de werkelijkheid maar het beeld dat de hersenen er van maken. Ons geheugen is geen 'film van het verleden', maar bestaat uit heel selectieve en makkelijk beïnvloedbare herinneringen. Als we keuzes maken zijn die meestal niet zorgvuldig afgewogen maar intuïtief. Ook ons oordeel over onszelf en onze kansen is niet realistisch: we zijn veel te positief over onszelf. Ons denken en beleven is geen eenheid, maar een losse verzameling van gegevens die door een 'verhalenverteller' in onze hersenen aan elkaar gepraat wordt. Er is geen zelf, maar wel de illusie van een zelf. Die illusie is, zoals alle illusies, erg krachtig, zelfs onontkoombaar. Daarom geloven we dat we een individu, een ondeelbaar subject, zijn, en verzetten we ons niet zelden fel als andere mensen (of de feiten) voor het tegendeel pleiten.